

Наталія Яблоновська,
д. філол. н. (Миколаїв – Сімферополь)

НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ – ЕТНІЧНА ПРЕСА

Автономна Республіка Крим є одним з найбільш поліетнічних та поліконфесійних регіонів нашої країни. Тож закономірно, що невдовзі після заснування загальнокримської періодичної преси на півострові стали з'являтися перші етнічні видання (вже в 1860 р. у Феодосії почав виходити вірменський журнал «Масяц агавні» – перша ластівка етнічної преси).

У суспільному житті сучасної України як багатонаціональної держави феномен етнічної преси набуває дедалі вагомішого значення, бо саме вона відбиває особливості національного самоусвідомлення народів, яких вона представляє, їх історичний і соціокультурний досвід, а отже, їх етнічні стереотипи і суспільно-політичні очікування, даючи можливість владі вчасно йти назустріч цим прагненням і таким чином зберігати міжнаціональну злагоду і стабільність у суспільстві.

Для Автономної Республіки Крим етнічна преса має ще більш важливе значення, оскільки тут вона віддзеркалює інтереси не лише національних меншин, що внаслідок історичних обставин проживали на півострові, а й корінних (автохтонних) народів: кримських татар, караїмів, кримчаків, які сформувалися саме на кримській землі й не мають, на відміну від кримських росіян, вірмен, болгар, білорусів, іншої території, крім Криму, де вони могли б зберігати та розвивати свою етнічну самобутність.

Розуміючи важливість дослідження етнічної преси Криму, кафедра історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка в 2003 р. розпочала цілеспрямовану роботу в цьому напрямі, результатом якої згодом став захист двох дисертацій: докторської – «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» (Київ, 2007) авторки цієї статті та кандидатської – «Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007 рр.)» (Київ, 2008) Вікторії Леонідівни Кондратської.

У дисертації «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» проаналізовано особливості етнічної
© Яблоновська Н., 2014

преси як явища журналістики, її найсуттєвіші ознаки і завдання. У роботі досліджено етнічну періодику, яку видавали на території Криму з 1860 р. до сьогодні, відбиття на її сторінках процесів національного відродження і діалогу культур; визначено основні етапи розвитку кримської етнічної преси в їх зв'язку з провідними суспільно-політичними подіями історії півострова.

Нами було вивчено значну кількість бібліографічного та архівного матеріалу, укладено покажчик етнічної преси Криму; введено до наукового обігу маловідомі або не зауважені факти з історії журналістики та етнополітичних процесів на півострові; виявлено особливості розвитку преси корінних народів у зіставленні з пресою національних меншин. У дисертації визначено роль етнічних видань у просуванні ідеї національного відродження свого народу й у становленні міжнародної та міжконфесійної злагоди, діалогу культур у багатоетнічній і поліконфесійній спільноті, з'ясовано місце етнічної періодици у кримському журналістському процесі наприкінці XIX – на початку XX ст.

Дисертаційна робота «Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007 рр.)» В. Л. Кондратської присвячена темі вивчення і створення медіаобразу Криму в поліетнічному інформаційному просторі. Авторкою досліджено історіографію питання та проаналізовано головні особливості теоретичних, методологічних і практичних підходів до вивчення медіаобразу окремого регіону. Вперше в науці про соціальні комунікації у дисертації зроблено спробу створити модель об'єктивного медіаобразу Криму.

Медіаобраз Криму було структуровано за допомогою критеріїв його складників, їх уніфіковано і класифіковано, визначено принципи й умови формування та існування оптимальної моделі об'єктивного медіаобразу. Запропонована в роботі модель медіаобразу Криму є: 1) оптимальною, адже містить у собі всі необхідні умови для розвитку медіа та їхньої активної участі у формуванні громадянського суспільства загалом, а також розвитку медіаобразу як його складової частини; 2) об'єктивною, оскільки за основу взято об'єктивно існуючі обставини; модель припускає наявність, розвиток і взаємозалежність кількох пластів медіаобразу; 3) динамічною, що визначено безперервним розвитком процесу взаємовпливу медіа й аудиторії.

Керівником обох дисертацій був учений європейського рівня, знавець кількох європейських мов та літератур, відомий хунгаролог, доктор філологічних наук, професор Іван Петрович Мегела. Са-

ме він, уродженець багатонаціонального Закарпаття й представник угорської національної меншини, як ніхто інший розумів значення етнічної преси в житті нетитульних народів й далекоглядно оцінив це явище як найбільш показове у вивченні специфіки кримської преси.

Сформулювавши тему досліджень, протягом кількох наступних років І. П. Мегела став для нас, дисертантів, найзацікавленішим співрозмовником з приводу становища національних меншин в Україні та ролі й значення їх преси. Спілкування з Іваном Петровичем завжди надихало, породжувало нові ідеї та дарувало несподівані відкриття. Як добра й мудра людина, він міг в одному випадку викликати потрібну для складної наукової праці мотивацію, а в іншому – просто заспокоїти та дати гарну пораду.

Неоціненну допомогу в підготовці робіт завжди надавала завідувачка кафедри – доктор філологічних наук, професор Наталя Миколаївна Сидоренко, чудово обізнана у темі історії української преси, основних сховищ регіональних періодичних видань та їх бібліографічних покажчиків. З перших хвилин нашого перебування на кафедрі Наталя Миколаївна почала ставитися до нас з В. Л. Кондратською не як до гостей з далекої провінції, а як до своїх співробітників, і тому завжди була в курсі того, на якому етапі перебуває дослідження та які складнощі у ньому трапляються.

А складнощів було чимало – й у роботі з архівними фондами, й у подоланні мовних бар'єрів. Основна частина кримських етнічних видань зберігається в Російській національній бібліотеці (РНБ, Санкт-Петербург) і Російській державній бібліотеці (Москва). Окремі етнічні видання народів Криму є в Бібліотеці Російської Академії наук (БАН) (Санкт-Петербург), Республіканській кримськотатарській бібліотеці ім. І. Гаспринського, бібліотеці Кримського республіканського краєзнавчого музею «Таврика», Державному архіві АРК, відділі юдаїки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (Київ), Караїмському історико-етнографічному центрі (м. Євпаторія), архіві Ісмаїла Отара (Туреччина, Стамбул), бібліотеці Хаккі Тарика (Туреччина), Паризькій бібліотеці та інших архівних і музейних сховищах.

Провідною проблемою джерелознавства у цій сфері залишається залучення до наукового обігу тих видань минулого, які були вивезені за кордон і нині зберігаються у приватних колекціях. Й невідомо, наскільки б нам з В. Л. Кондратською вистачило наполегливості та наукового ентузіазму, якби не підтримка нашої київської кафедри!

Першим рецензентом нашого доробку стала кандидат філологічних наук, доцент О. Д. Школьна, давно закохана в Крим і культуру його корінних народів. Небайдужа, навіть пристрасна у своєму ставленні як до журналістської науки, так і до кримської теми, вона на завершальних етапах роботи допомагала на високому рівні тримати планку дослідницької відповідальності, а після захисту першою щиро привітала з перемогою й досі пильно стежить за заходами й публікаціями, дотичними до теми етнічної преси Криму.

В останні роки явище етнічної преси було порушено ще в одній «кримській» роботі кафедри – кандидатській дисертації С. М. Кличко «Типологічна характеристика ЗМК Криму (1954–2004 рр.)» (науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Н. Ф. Остапенко).

Дослідження етнічної преси Криму тривають: інтенсивно розвивається саме явище, а отже, постійно з'являється новий матеріал для наукових розвідок й дослідницької незаспокоєності.